

HOGYAN LETT SZENT ISTVÁN KORONÁJA A MAGYAR SZENT KORONA FELSŐ RÉSZÉVÉ?

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. (1867—1870.) I—XII. 6 kor. 40 fill. — **Második kötet.** (1871—1872.) I—X. 3 kor. 60 fill. — **Harmadik kötet.** (1873—1874.) I—X. 4 kor. — **Negyedik kötet.** (1874—1875.) I—VI. 6 kor. 40 fill. — **Ötödik kötet.** (1875—1876.) I—V. 7 kor. 10 fill. — **Hatodik kötet.** (1876—1877.) I—X. 6 kor. 10 fill. — **Hetedik kötet.** (1877—1878.) I—X. 6 kor. — **Nyolczadik kötet.** (1878—1880.) I—X. 6 kor. — **Kilencedik kötet.** (1880—1883.) I—XII. 10 kor. 60 fill.

Tizedik kötet. I. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. *Szilágyi Sándortól.* 40 fill. — II. Az 1699-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — III. Forgách Ádám és Báthory Söfia ékszereinek történetéből. *Majláth Bélától.* 40 fill. — IV. A Fuggerek jelentősége Magyarország történetében. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — V. A jászéknek nyelve és nemzetisége. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. — VI. Mythologiai elemek a székely népköltészet- és népeletben. *Korma Ferenczától.* 60 fill. — VII. A Hajduk kibékítési kísérlete Inánéhon 1607-ben. *Majláth Bélától.* 40 fill. — VIII. A Petrarka Codex kún nyelve. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. 20 fill. — IX. I. Rákóczy György első összeköttetései a svédekkel. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — X. Franciaország magatartása II. József császárnak II. Erzyes porosz királylyal történet találkozásai- val szemben. *Wertheimer Edétől.* 40 fill.

Tizenegyedik kötet. I. Masolino olasz képi- művel. *Irta Vaisz Ignécz.* 20 fill. — II. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. — III. A magyar alkotmány felfüggesztése 1673-ban. *Dr. Károlyi Árpádtól.* 80 fill. — IV. Az 1683-ki táborozás történetéhez. *Thaly Kálmántól.* 60 fill. — V. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — VI. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándortól.* Ára 20 fill. — VII. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. *Dr. Ortvay Tivadartól.* 1 kor. — VIII. A keszthely- dőbögő sírmező. *Lipp Vilmostól.* 20 fill. — IX. Gróf Pálffy Miklós főkanzellár iratai Magyarország kormányzásáról. *Marczali Henrik-től.* 80 fill. — X. Erdélyi katonai vésereje átalakulása a XVIII. században. *Jakab Elektől.* 1 kor. 20 fill.

Tizenkettedik kötet. I. Adatok Pannonia történetéhez Antonius Pius korában. *Hampel Józseftől.* 40 fill. — II. Szabolcs vármegye alakulása. *Kandra Kabostól.* 60 fill. — III. Az 1637/38-iki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — IV. Mabillon János a diplomatika megállapítója. *Horvát Árpádtól.* 60 fill. — V. Az 1642-ik évi szónyi békekötés története. *Majláth Bélától.* 14 fill. — VI. A mai Nagyvárad megalapítása.

KARÁCSONYI JÁNOS

R. TAGTÓL

(Olvastatt a M. Tud. Akadémia 1907. október 14-iki ülésén.)

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1907

Mélyen tisztelt Akadémia!

Ha hivalkodni akartam volna, mindenesetre azt sürgettem, azt erőszakoltam volna, hogy ez értekezést a múlt június havi osztálygyűlésen, dicsőségesen uralkodó királyunk koronáztatásának 40-ik évfordulója alkalmából olvassam fel. Így lett volna épen alkalomszerű, így lett volna csattanós, hogy, mikor a király és nemzet a magyar szent korona jelentőségét ünnepli, a Magyar Tudományos Akadémia termeiben azt igazolják, hogy történeti szempontból is mennyire nagy kincset bír a magyar nemzet az ő szent koronájában!

De magam sem pillanatnyi érdekek kedvéért kutatom a multak tengerét, az igazi történeti tudomány pedig olyan, hogy évszázadokon keresztül száguldva és szigorú ítélőszékén ülve épen nem tekinthet egyik-másik napi eseményre, sőt maga a magyar nemzet joga és igazsága is sokkal erősebb oszlopon áll, hogysen azt a magyar történetírás egyik kicsiny, részletkérdésének megvitatása és esetleg tisztázása megdönthetné.

Másrésről azonban — mint az nagyon ismeretes — a magyar szent korona annyira össze van forrva a magyar nemzet történetével, hogy egy-egy, a szent koronára fényt vető felvilágosítás, jőjjön az bármikor, jőjjön az bárhonnan, érdekelheti nem csupán a magyar történetírókat, hanem az egész nemzetet is!

Hogy a magyar szent korona két részből áll, hogy alsó részét Dukas Mihály, görög császár 1075-ben küldötte I. Gyécse királynak, rég meg van állapítva.

Hogy a felső rész Szent-Istvánnak koronája, az meg a magyar nemzetnek százados meggyőződése, s az ez ellen 1790-ben emelkedett kételkedő hangok rég elnémultak.

Azokban 14 évvel ezelőtt újra kétség merült fel, még pedig nem holni elfogult vagy magyar dolgokban járatlan, külföldi

tudós részéről, hanem olyan férfiú részéről, a kinek tudása, hazafias érzete, teljes elismerést követel. Pauler Gyula volt e férfiú, a Magyar Tudományos Akadémia második osztályának elnöke, hazánk Árpád-kori történetének igazán avatott írója. Csak jegyzetben, »A Magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt« című műve I. kiadásának I. k. 542. lapján a 183. sz. alatt mondotta el véleményét. Talán nem akarta sérteni a magyar nemzet érzékenységét, talán más okokból cselekedte ezt, de az bizonyos, hogy mind a magyar történetírás, mind a magyar közvélemény Pauler kétségeit is hallatlanra vette és maradt régi meggyőződése mellett.

Ámde mégis Pauler Gyula nem volt olyan ember, hogy állítására csak vállvonással vagy hallgatással lehetne felelni. Őt komoly szempontok és szigorú okoskodás vezették s ha mi nem vizsgáljuk meg az ő kétségeit, ha nem mutatjuk ki kiindulópontjainak hibáit, elfogadja véleményét a külföld és kineveti, a mende-mondák közé sorolja a magyar szent koronának Szent-Istvántól való eredetét. Ime már ez évben, a »Le Journal« 1907. ápril 3-iki számában, — mint a »Budapesti Hírlap« 1907. ápril 5-iki száma jelenti — egy Jean de Bonnefon nevű francia archeologus csakugyan neki támadt Szent-István koronájának, mert az szerinte hamisított, értéktelen darabokból van összetéve.

Lássuk tehát Pauler kétségeit, még pedig egész terjedelmében! Ne mondhassa senki, hogy valamit elhallgatunk, hogy okoskodásainak egész terjedelmével szembeszállni nem merünk! Tehát Pauler így ír:

»Aba lándzsájáról az Annales Altahenses 1044. (i. h. XX. 800.) és más adatok, p. o. Siegeb. Gemblacen. M. G. S. S. VI. 358., melyeket Steindorff i. h. I. 234. n. 2. összeállított. Nem valószínű, hogy III. Henrik e lándzsa átküldésével 1045-ig várakozott s azután azt 1045 pünkösdjé után, nem IX. Benedeknek, ki őt támogatta, hanem VI. Gergelynek küldötte volna el, ki 1045. május 1-én hallatlan simoniával lépett a pápai székre. Nemi lehet tehát — Steindorffal — ezt a lándzsát egynek tartanunk azzal, mely — mint alább látni fogjuk — a következő évben Péter király kezében szerepelt. A lándzsa tehát speciálisan Aba királyi lándzsája volt; de nem állíthatjuk ezt a koronáról,

melyet III. Henrik a lándzsával együtt, mint »insignia regni« VII. Gergely kétségbe nem vonható tanúsága szerint Rómába a pápának küldött. (CD. I. 421.). Ennek Szent István koronájának kellett lenni s ez ellen nem bizonyít a KK. e. 45. (Fl. II. 151.) elbeszélése, melyre M. Florianus hivatkozik (Fl. I. 196.), hogy Péter »sacris insignibus sancti regis Stephani... decoratum« lett, mert e hely semmi egyéb, mint az altaichi évkönyvek szavainak — melyekben nem Szent István insigniáiról van szó — paraphrasisa, átalakítása a XIII. századbeli magyar felfogáshoz képest. Mi történt e koronával? nem tudjuk. Annak többé semmi nyoma. A mai szent korona — szent annyi diéső király által, kinek homlokát díszíté, szent, mint a magyar államiságnak symboluma több mint hatszáz év óta — tulajdonkép I. Géza koronája, melyet Dukasz Mihály görög császártól kapott. Ezt a nyílt koronát zárttá alakították át négy román művű, eredetileg talán három-három, most csak két-két apostol képével díszített pánttal, melyeket meghajlítottak, megtörtek, felül összeforrasztottak, lenn megcsontítottak — ezért van csak nyolcz apostol — és a Géza-féle koronába illesztettek (V. ö. Hampel József cikkkét Vasárnapi Ujság 1880. 20. szám és Pulszky Károly, Archeol. Értesítő 1880. 189. skk. ll.), a nélkül, hogy e pántoknak benn a koronában valami összefoglaló kerete volna, vagy az ilyesminek csak nyoma is látszanék s a melynél fogva e két pánt valamikor, beillesztése előtt önálló korona lehetett volna, mint azt még Ipolyi is (A magyar szent korona 138.) imaginarius képben feltüntette. Lehetséges, hogy e pántok valami összefüggésben voltak Szent Istvánnal; vagy talán részei voltak a koronának, melyet Aba és I. Géza közt királyaink használtak: de nem lehetséges, én legalább nem tartom annak, hogy a II. Sylvester pápa adta Szent István koronáját összetördelték volna, csakhogy a későbbi, Géza-féle byzanci koronába illeszszék. A koronának 1880-ban eszközölt szakértő vizsgálata a kérdést, úgy hiszem, teljesen tisztázta, de Ipolyi A. idézett művében nem merte a consequentiákat a históriai adatokból és szakértő szemléből levonni.¹⁾

¹⁾ Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. I. 542—43.

Pauler tehát — mint első olvasásra látható — tagadja azt, hogy a magyar szent korona felső része Szent-István koronája lenne, még pedig azért, mert azt véleménye szerint III. Henrik császár a ménfeji esata után Rómába, a pápának küldötte.

Czobor Béla, a ki műpartörténeti szempontból erősen ragaszkodott ahhoz, hogy a magyar szent korona felső része sokkal régiebb, mint az alsó része, azzal akarta elütni Pauler Gyula ez állítását, hogy a szent koronát később Rómából visszaküldötték hazánkba.

E feltevés azonban nem elég Pauler véleményének megczáfolására. A lehetségesből a valóságra következtetni sohasem szabad; de meg egy világos, történeti adatnak egy csupán lehetséges, de nagyon kétséges dolgot szegezni ellenébe semmiképen sem lehet.

Nincs is szükség Czobornak kényszerűségzülte feltevésére. Pauler két okból is tévedett, midőn VII. Gergely pápa levelét arra magyarázta, hogy Szent-István koronája 1044-ben Rómába visszakerült.

Tévedett először azért, mert a történeti kútfőből nem szabad többet kiolvasni, mint a mi benne van. Már pedig VII. Gergely egy árva szóval sem állítja azt, hogy a Rómába küldött korona Szent-Istváné lett volna. Ime itt vannak a pápai levél szavai: «Henricus, pie memorie imperator, ad honorem s. Petri regnum illud expugnans victo rege et facta victoria ad corpus b. Petri lanceam coronamque transmisit et pro gloria triumphu sui illuc regni direxit insignia, quo principatum dignitatis eius attingere cognovit.»¹⁾ Nincs tehát ebben egy szó sem Szent-István koronájáról, sőt abból, hogy a pápa első helyen a lándzsát emlegeti, a lándzsa pedig kétségtelenül Aba királyé volt, az következik, hogy a korona is Abáé lett volna. Csak az olyan magyar, a kinek már a vérében van az ország jelvénye alatt Szent-István koronáját érteni, gondol, mihelyt a «regni insignia»-t hallja Szent-István koronájára. De, ha látjuk, hogy Péter király egy lándzsát adott át Magyarországnak hódolata jeléül, ha a XI. és nem a XIX. század jogi felfogásával vizsgáljuk a XI. század eseményeit, kénytelenek vagyunk megvallani, hogy 1044—45-ben az ország jelvénye

¹⁾ Fejér: Cod. Dipl. I. 422.

még épen nem Szent-István koronája, hanem inkább egy aranyos lándzsa vala.

De tévedett Pauler másodszor azért is, mert az 1074-iki pápai levelet nem vetette egybe a többi, szintén egykorú tanuk vallomásaival. Ez pedig annál is inkább szükségesebb lett volna, mert ha a pápai levelet elolvassuk, rögtön látjuk, hogy e helyütt tulajdonképen nem komoly, érdektelen tanú, hanem vitatkozó, követelődző fél nyilatkozik.

A ménfeji esata következményeit nem csupán VII. Gergely mondja el, hanem három más tanú is.

Ezek közül az altaichi évkönyvek írója mindjárt az 1044-iki, ménfeji esata leírása közben jegyzi föl a következőket: «Tenuis nubecula id est caeleste signum adparuit iis, quos apostolicus, successor b. Petri, eo quod regem suum dehonestant, iam pridem anathematisarat. Et ecce turbo vehemens ex parte nostratum ortus pulverem nimium aduersariorum ingessit obtutibus. Pugna nimis atrox inchoatur, lancea regis deaurata capitur; episcopi, capellani, principes, alii complures retrahuntur.»¹⁾ Mint látjuk, e helyütt csak Aba aranyos lándzsájának elnyeréséről van szó; de egyszersmind nyoma van annak, hogy III. Henrik IX. Benedek pápához segítségért fordult.

E segítség-nyújtást bőven leírja Bonizo, sutrii püspök, pápai történetíró és VII. Gergely törekvéseinek buzgó támogatója. «Supplicans (Henricus III.), ut ei vexillum ex b. Petri mitteretur, quo munitus posset Ungaricum regnum suo subicere dominatui. Quod, ut audivit papa, libenter concessit. Et mittens nobiles viros ex latere suo, episcopum scilicet Portuensem et Belinzonem, nobilissimum Romanum de Marmerato eis haec tradidit praecpta: ut si regi non displiceret, ipsi in prima acie vexilla portarent; quod si regi displiceret, haec ei intimarent: Victoriam quidem tibi spondimus, vide, hoc ne tibi ascribas, sed apostolis. Quod et factum est; nam bello commisso fugerunt. Ungari; *capta est et Ungarici regis lancea, que per eosdem nuncios Romae delata est* et usque hodie in signum victoriae ante confessionem b. Petri apostoli apparet.»²⁾

¹⁾ Steindorf: Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Heinrich III. 207—08.

²⁾ Steindorf: i. m. 234.

Röviden, de mint szemtanú meggyőzően ír ugyan-e tárgyról Arnulf, a milánói egyház papja a milánói érsekekről írt s 1077 táján befejezett művében. (»Heinricus III.) diebus multis modo cum Ungris, modo cum Leuticiis pro tempore confligebat. De quibus omnibus nobiliter triumphavit. *Cuius unum insigne tropheum aurata indicat lancea, Ungarorum regi violenter exorta et Romae in apostolorum templo suspenta. Qui cum insigni floreret imperio, carus omnibus migravit a sacculo.*«¹⁾)

Ime itt van három egymástól térben és időben távol álló tanú és ezek semmit sem tudnak a koronáról, csak a lándzsáról. Pedig közülük Bonizo az apostoli szék jogainak oly tüzes védelmezője volt, hogy a miatt halált szenvedett! Azt sem lehet ellene vetni az ő tanúskodásuknak, hogy a koronát talán nem szokták kifüggeszteni az oltár fölé, mert ellenkezőleg például 1014-ben, midőn a pápa Szent-Henriket császárrá koronázta, előbbi koronáját »super altare principis apostolorum suspendi precepit.«²⁾ Arnulf pedig határozottan csak egy diadaljelről tud s az a lándzsa!

Világos tehát, hogy VII. Gergely levelének azon állítása, hogy III. Henrik a koronát is át küldötte, nem igaz. Nem egyéb az, mint a vitatkozás hevében kiejtett túlzás s így azt valóságának elfogadni nem szabad.

Épen olyan túlzás és valótlanúság a magyar király koronájának Rómába való küldése, mint ugyancsak VII. Gergely levelének azon állítása, hogy III. Henrik 1044-ben Magyarországot Szent-Péter tiszteletére foglalta el, »in honorem s. Petri regnum illud expugnavit.«³⁾ III. Henrik — tudjuk — mindjárt 1045-ben visszajött Magyarországra és azt mint hűbért a maga részére fogadta el, sőt később is két ízben óriási erőfeszítéseket tett, hogy Magyarország Németország hűbérese legyen. Ugyancsak csodálkozott volna tehát, ha valaki az ő idejében azt hirdette volna, hogy

¹⁾ Monum. Germ. S. S. VIII. 18. Migne: Patrologia Latina CXLVII. 308. V. ő. 281. Steindorf i. m. I. 234. Kepp Frigyes Gusztáv: Magyarország viszonya a német császársághoz a XI. évszázadban. Nagyszében, 1907. 41 l.

²⁾ Thietmar: Chronicon. Liber VII. nr. 1.

³⁾ Fejér Cod. Dipl. I. 421.

Magyarországot Szent-Péter tiszteletére és Szent-Péter utódjának foglalta el. Maga Bonizo határozottan mondja, hogy III. Henrik magának és nem az apostoli széknek akarta elfoglalni Magyarországot (quo munitus posset Ungaricum suo subiicere dominatum). Ha gondolta volna, hogy a diadal jeléül átküldött lándzsát utóbb fegyverül fogják használni Németország követelésének visszatartására, bizonyára nem küldötte volna oda!

A második dolog, a miért Pauler a magyar szent korona felső részét nem tartja Szent-István koronájának az, hogy a felső részt alkotó 2 pántnak nincs összefoglaló kerete, sőt annak még nyoma sincs. Ennélfogva a két pánt beillesztése előtt önálló korona, olyan, mint a minőnek azt Ipolyi képzeleti rajzon feltüntetette, nem lehet. Egyáltalában ő lehetetlenségnek tartja, hogy a II. Sylvester pápa adta Szent-István koronáját összetördelték volna, csakhogy később a Géza-féle byzanci koronába illeszszék.

Bárminő bátorsággal és nyíltsággal írja meg Pauler véleményét, mégis azt kell mondanunk, hogy második következtetése is nagyon hibás. Hibás pedig azért, mert az ő kiinduló pontja igazán imaginarius, képzeleti és teljességgel elfogadhatatlan.

A mai állapotból kiindulva ugyanis azt képzelettel Pauler, hogy Szent-István koronája két egymással keresztező pántból és alul valami összefoglaló keretből állott, szóval, hogy egészen XIII—XIV. századbéli zárt korona volt.

Pedig ez nem való! Szent-István idejében ugyanis még csupán a nyílt, koszorú alakú korona volt szokásban. A III. Ottó császár anyjától 990 táján az epternachi monostornak ajándékozott evangéliumos könyvben III. Ottó császár csak nyílt koronával van levéve.¹⁾ II. Henrik, Szent-István sógora, az 1007-ben alapított bambergi püspöki egyháznak egy evangéliumos könyvet ajándékozott és ebben ő is le van festve teljes császári díszben, a mint Róma, Gallia, Germánia, Sclavinia hódolatát fogadja. De a fején levő korona szintén csak nyitott, úgy, hogy a korona felett az ő sárga haja is kilátszik.²⁾ De minek keressünk más adatokat, mikor teljesen bizonyos, hogy a római császári koronára

¹⁾ L. Staake: Deutsche Geschichte I. 280—81.

²⁾ U. o. 294—95.

is legfeljebb II. Konrád császár tétette rá az arcust, az ívet, (1028 táján), úgy, hogy addig az is csak nyílt korona volt.¹⁾

Hogyan lehetne gondolni, hogy a pápa Szent-Istvánnak zárt koronát küldött volna 1001-ben, mikor olyan még a római császárnak sem volt!

Nagyon igaz tehát, a mit Czobor 1898-ban, sőt már előbb is hangoztatott e szavakkal: »A Szilveszter pápa által küldött szent koronának alakja az én nézetem szerint nem zárt, hanem nyílt, abroncsforma volt. A mai kereszt idomú pánt közepén levő nagyobb zománczos kép, mely a Megváltót ábrázolja, a király homlokának közepén állott s körülötte foglaltak helyet sorban az apostolok. Ha megmérjük a fennmaradt 9 lemezt és az elveszett 4 apostol képeit is hozzáadjuk, 45 cm. hosszúságot nyerünk, mely a zománczos képek drága köveivel és filigranos foglalatával együtt a normalis fej bőségének egészen megfelel.«²⁾

Mivel tehát Szent-István koronája eredetileg koszorú- vagy abroncsalakú volt, Paulernek minden, a mai állapotból kiinduló következtetése hibás.

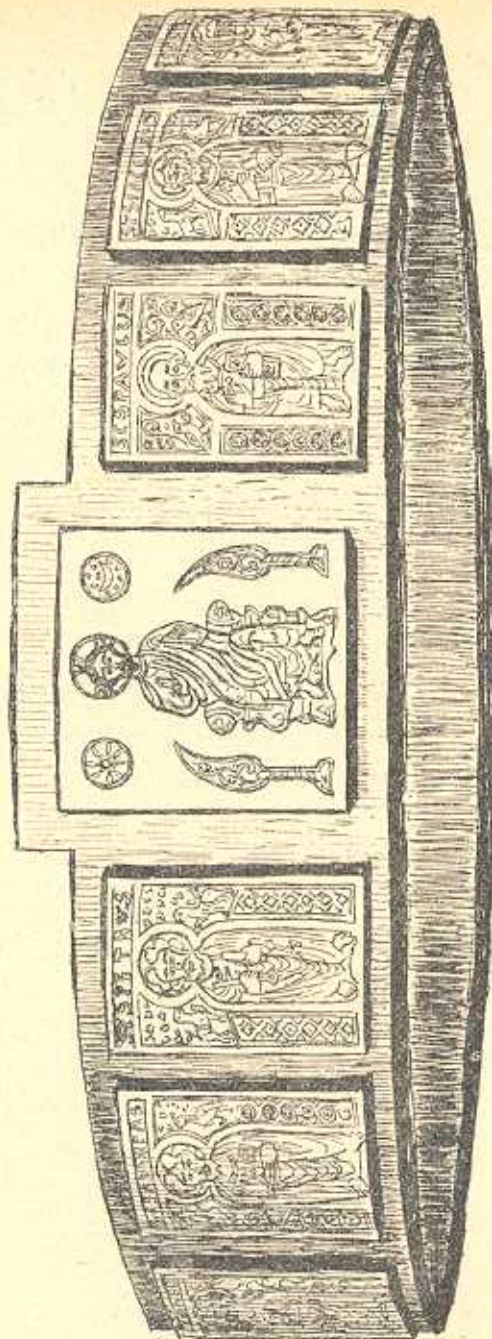
Nincs ennél fogva épen semmi ok sem arra, hogy kétségbe vonjuk a magyar hagyománynak és köztudatnak abbéli bizonyosságát, hogy a mai szent korona felső része Szent-István koronája volt. E hagyomány ugyanis nem valami kései keletű, bizonytalan, nem hozzáértőktől és nem arra hivatalosaktól származott reánk, hanem épen megfordítva az arra hivatottaktól és olyan időből, a midőn még a köztudatnak szála meg nem szakadt.

Annyi történeti, teljesen megbízható adatunk van, hogy ezt bőven igazolhatjuk.

Ismeretes, hogy már az 1308—10. években a magyar nemzet szinte babonás tisztelettel vette körül a mai szent koronát és pedig azért, mert azt a római pápától Szent-István királynak küldött koronának tartotta. Maga Gentilis pápai követ mondja, hogy arról a koronáról van szó, a melyet a pápa Szent-Istvánnak küldött, ez pedig az ő utódaira hagyott s a melyet a fejevári egyházban a legnagyobb szorgossággal őriztek, mert a nemzet királyait

¹⁾ Stacke: Deutsche Geschichte I. 312—13.

²⁾ Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon I. 60—61.

Szent-István koronájának eredeti alakja.

azzal szokták koronázni.¹⁾ S hiábavaló volt a pápai követnek minden rideg okoskodása, minden, a szent korona pótlására irányult gondoskodása, addig nem tartották I. Károlyt igaz magyar királynak, míg Szent-István koronáját fejére nem tették.

20 évvel előbb 1290-ben III. András azért jutalmazza meg a székesfejérvári prépostot, Tengerdi Tivadart, mert magát Szent-István koronáját adta és nyújtotta át neki épen az ő megkoronázására alkalmas és kellő időben és napon.²⁾

IV. Béla már 1256-ban, mint a magyar állam jelképét ünnepli a szent koronát, mert azt mondja: »Az esztergomi érsek a hozzánk és a szent koronához hűtleneket egyházi fenyítéssel sújtja és kényszeríti a nekünk és a szent koronának való engedelmességre.«³⁾ E »Sancta corona« pedig semmi egyéb, mint a sancti regis Stephani corona-nak rövidítése ép úgy, mint a kath. egyházjogban használatos sancta Sedes nem egyéb, mint a sancti Petri apostoli sedes s a magyar Szentkirály helynév nem más, mint a Szent-István király összevonása.

Ha még tovább kutatjuk a történeti emlékeket, azt találjuk, hogy már a XII. század végén és a XIII. század elején volt a magyar nemzetnek egy kegyelettel őrzött koronája és azt nem számította a közönséges drágaságok és kincsek közé. 1205-ben már egy külföldi író, az admonti évkönyvek szerzője is észre veszi ezt. Irja ugyanis, hogy a magyar nemzetet különösen felháborította az, hogy Konstancia királyné a kincseken és drágaságokon kívül a koronát is magával vitette, ennek visszaszerzéséért a nemzet hajlandó lett volna véres háborút is viselni. S valóban 1205-ben II. András valóban hadba szállott: »mind a királynét, mind pedig a kincseket, különösen a királynétől magával vitt koronát visszaszerzendő.«⁴⁾

¹⁾ Regale diadema, quod a summo pontifice Sancto Stephano destinatum et ab eo transmissum in posteros, in Albensi ecclesia cum summa diligentia servabatur. Mon. Vat. Scr. I. T. II. 353. F. VIII/2. 63.

²⁾ Ipsam coronam sancti Stephani regis nobis dedit et statuit die et tempore debito et placito coronationis nostrae. Fejér. Cod. dipl. VI/1. 237.

³⁾ Infideles nostros et sancte corone per censuram ecclesiasticam arcet et compellit ad nobis et sancte corone obediendum. Knauz: Mon. Strig. I. 437.

⁴⁾ »pro repetenda tam regina, quam thesauris seu corona, quam asportaverat.« H. H. Fontes D. 199.

Ha nem lett volna e korona már akkor a magyar királyság jelképe, ha nem tartották volna azt a koronázás érvényességéhez okvetlenül szükséges kelléknek, akkor már maga Konstancia királyné, illetőleg férjének, Imre királynak hívei sem vitték volna magukkal, II. András pedig sokkal kevesebb költséggel készítettet volna újat, mint a mennyibe a hadbaszállás került. Ugyancsak ez évkönyv író értesít bennünket arról, hogy Péter, a győri püspök, volt Konstancia legerősebb párthíve, ő hozta vissza és temette el a meghalt királyfinak, III. Lászlónak holttestét is Székesfejérvárott. Ámde ugyane Péter 1204-ben, vagy talán még 1205-ben is székesfejérvári prépost volt. Tulajdonképen tehát nem az idegen, hazánk viszonyaiban járatlan Konstancia hanem Péter püspök és volt prépost vitte végbe azt a mesterfogást, hogy a koronát a székesfejérvári egyházból elvitette és ezzel II. Andrást oly nagy zavarba ejtette.

Még világosabb bizonyítéka ennek a székesfejérvári prépostnak, Gotthárdnak, 1198-iki felterjesztése az apostoli székhöz. »A fejérvári egyházban szervezve van egy ör-kanonokságnak hívott méltóság s annak őrizetére vannak bízva az egyház ékeségei, okiratai és a királyi korona is. Alkalmas személyeknek adandó tehát e méltóság, nehogy az ör járatlansága, hűtlensége vagy hanyagsága miatt az egyház valami kárt valljon, vagy pedig az ország becsületén valami csorba essék«.

E drága kincsékként őrzett korona, a miért a magyar nemzet háborút kész indítani, a mitől az ország becsülete (honor patrie) függött, nem lehet csupán a Gyécse-féle korona. A görög császártól könnyű lett volna újra koronát kérni és nyerni, de az nem tette volna Magyarországot fejét egyrangúvá a nyugati, keresztény királyokkal. Ellenben a pápától Szent-Istvánnak küldött korona tekintélye előtt a külföld, a nyugati keresztény országok királyi családjai is meghajoltak. Valóban, a »honor patrie« hazánk becsülete szenvedett volna tehát e korona elvesztésével, mert

1) »In Albensi ecclesia quedam dignitas habeatur, cuius cure et sollicitudini ornamenta et privilegia ipsius ecclesie et diadema etiam regium committuntur. Eam persone idonee conferre desideras, ne forte per imperitiam aut infidelitatem, vel negligentiam custodis ipsius ecclesie incurrat aliquod detrimentum aut honor patrie de corona aliquam lesionem sustineat. Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I. 7.

akkor királyaink az akkori keresztények szemében egyszerű hercegekké süllyedtek volna. A székesfejérvári prépostról s épen arról, a ki pár év múlva saját egyházának jogait is megerősítette III. Ince pápával¹⁾ nem is lehet feltételezni, hogy másra, mint a nyugati királyokkal való egyrangúságra gondolt volna, midőn hazánk becsületét az ő egyházában őrzött koronával összekötésbe hozta és így azt sem lehet vélni, hogy más, és nem Szent-István koronája lebegett volna szeme előtt, midőn az apostoli székhöz való felterjesztését írta.

1198-tól félszázad sines az 1150 évig. Ez év táján taldotta bele Hartvik művébe, valamelyik székesfejérvári kanonok az ő kortársainak véleményét Szent-István koronájáról.²⁾ E vélemény természetesen tele van történeti botlásokkal és így egész terjedelmében el nem fogadható. Ámde mi más ösztönözte volna azt a székesfejérvári kanonokot, hogy bővítse ki Szent-Istvánnak Hartviktól egybeállított életrajzát a korona küldéséről szóló elbeszéléssel, mint az, hogy előtte állott Szent-István koronája és így ő annak eredete után kutatott? Az ő korabeli egyházi férfiak szemében egy-egy hősi önmegtágadás, egy-egy igazi jócselekedet, egy-egy szentnek közbenjárására mívelt csoda sokkal nagyobb dicsőség volt ezer földi koronánál. Tehát, ha csupán Szent-Istvánt akarta volna dicsőíteni, bizonyára ilyenek után kutatott volna. De, mert a székesfejérvári egyházban Szent-István koronáját őrizték, kénytelen volt arról kérdezősködni és mások részben hibás véleményét előadni.

De hátha mégis összetévesztette a székesfejérvári kanonok I. Gyécse és Szent-István koronáját? E gyanú, bárki kockáztatná, joggal és csak tudatlan embertől származhatnék! Nem veszi az ilyen tekintetbe, hogy I. Gyécse koronája nem jeltelen, hanem feliratos és nem tudja, hogy a XII. század nálunk épen a görög befolyás kora volt! Görögország Nándorfejérvárig, illetőleg Zimonyig terjedt; hol barátságban, hol heves háborúban állott hazánk a görög császárokkal; a kereskedelem, a politikai összeköttetések, a gyakori követségek kényszerítették a magyarokat, hogy görögül is tudjanak, sőt főpapjaink és főuraink között e

1) Századok, 1901. 1002—04. l.

2) V. ö. Századok, 1901. 1000—1005.

században Antimus, Macharias nevűek fordulnak elő! Azt vélni e század papjairól, az érintkezést közvetítőkről, hogy még olvasni sem tudtak görögül, képtelenség! Ha pedig tudtak olvasni görögül, egy pillantás a szent korona alsó részére mutatta nekik, hogy azt a görög császár s nem a római pápa küldötte I. Gyécének és nem Szent-Istvánnak. Nem hirdették volna, nem írták volna tehát e koronát Szent-István koronájának, ha nem tudják biztosan, hogy ez alsó rész csak olyan, mint a keret a képhez, vagy befoglaló a drágakőhöz s a felső rész az igazi, a drága kincs: Szent-István koronája!!

Nyomról-nyomra kimutatjuk ekként, hogy nem valami kései, bizonytalan hallomásból, hanem arra hivatalos, megbízható személyektől tudjuk, hogy a szent korona Szent-István koronáját foglalja magában. Minden egyes székesfejérvári örkanonok vagy pontos lelettár szerint; vagy legalább is tanúk jelenlétében vette át az egyház kincseit megőrzés végett. Minden egyes átadás alkalmával meg kellett magyarázniok az átadóknak az új átvevő előtt az egyes kincsek nevét, értékét, mert csak így kérhették tőle számon. Ekként folyton megújult az az értesítés is, hogy a székesfejérvári egyház legfőbb kincse a korona nem másnak, mint Szent-Istvánnak koronája. Oly biztos, szakadatlan ez értesítés fonala Szent-István korától 1150-ig, a Hartvik művébe való közbetoldás idejéig, hogy azt kétségbe vonni, elvetni, merő jogtalanság.

Bebizonyítottuk ezzel, hogy Szent-István koronáját sohasem vitték vissza Rómába, bebizonyítottuk, hogy a mai szent koronát már a XII. század közepén a Szent-István koronájának tartották, még pedig oly helyen és olyanok, a hol és a kik azt nagyon jól tudhatták és így teljes történeti bizonyossággal állíthatjuk, hogy a mai szent korona felső része Szent-István koronája volt.

Mind a mellett megmaradt Pauler Gyulának egyik kétsége és ez — azt hiszem — másokban is tiszteletreméltó aggodalmat ébreszt. »Nem lehetséges — mondja Pauler — én legalább nem tartom annak, hogy II. Szilveszter pápa adta Szent István koronáját összetördelték volna, csakhogy a későbbi Géza féle byzanci koronába illeszszék.«¹⁾

¹⁾ Pauler: i. m. 543.

Maga Czobor Béla, a ki annyit törte fejét a szent korona történetén, a ki műipari szempontból annyiszor és oly jelesen ismertette a nagy kincset, úgy nyilatkozik ez aggodalomra nézve: »Azon kérdésre nézve, mikor illesztették bele a Dukasz-féle koronába a II. Szilveszter pápa által küldött korona részleteit, történeti adatok híjában igen nehéz a felelet. Egyedüli támpontul a zománcczos képek köré foglalt kövek és gyöngyök, valamint a filigrán ékítés minősége szolgálnak. Ezekből következtetve, még az Árpádok korában a XIII. században készíthették a kereszt alakú pántot s helyezték a drágakövek foglalatához hasonlóan kiemelkedő lemez-rekeszekbe a 9 zománcczos képet, a melyeket az ismeretlen módon megrongált római koronából megmentettek.«¹⁾

Annyit tehát már Czobor is sejtett, hogy a pápától Szent-Istvánnak küldött korona megrongálódott és abból csak 9 zománcczos képet mentettek meg. Ezeket azután a kereszt alakú pántra ragasztották reá és így rátették a Gyécse-féle koronára. De hogyan, miért rongálódott meg Szent-István koronája? arra azt feleli: ismeretlen módon.

Ez ismeretlen mód azonban semengem, sem más nem elégít ki!

Kutatnunk kell a megrongálás módját, idejét, hogy a szent korona története teljesen világos legyen.

E végből először is szem előtt kell tartanunk azt, a mit Czobor Béla még nem tudott, hogy Szent-István koronáját nem küldötték vissza Rómába és így az a XI. században, Szent István halála után is hazánkban maradt.

Úgy kell vizsgálnunk továbbá a szent korona történetét, hogy annak eredeti koszorú- vagy abroncs-alakja lebegjen szemünk előtt.

Tudjuk, hogy a pápától küldött koronából 9 zománcczos kép maradt reánk. Ezek egyike, s legnagyobb, az Üdvözítőt ábrázolja. Azután pedig meg vannak Szent-Péter, Szent-Pál, Szent-András, Szent-Jakab, Szent-János, Szent-Fülöp, Szent-Tamás és Szent-Bertalan képei. Ellenben hiányoznak: Szent-Máté, ifjú Szent-Jakab, Szent-Simon és Szent-Tádé képei.²⁾

¹⁾ Czobor: i. m. 62. l.

²⁾ Ipolyi: A magyar szent korona és a koronázási jelvények története és leírása. 76—77.

Azt is látjuk, hogy a beillesztés alkalmával a művész bizonyos rendet követett és így az öregebb, nagyobb méltóságú apostolok képeit az Üdvözítő képéhez közelebb helyezte el. Mennyivel inkább kellett bizonyos sorrendet tartania a koszorú alakú korona művésznének! E sorrend pedig nem lehet más, mint az apostoloknak a Szentírásban megjelölt sorrendje. Vegyük elő már most Szent-Máté evangéliumát és ott látjuk, hogy ekként sorolja fel az apostolokat: Péter, András, Jakab, János, Fülöp, Bertalan, Tamás, Máté, Jakab, Tádé, Simon és Judás.¹⁾ Egyezik e névsorral Szent Lukácsé is.²⁾ csak Mátét előbb említi mint Tamást.

Ezek nyomán halad a római szertartás misekönyvének főrésze is az apostolok felsorolásában, csak hogy természetesen kihagyja az áruló Judást és helyette Szent-Péter mellé Szent-Pált, az ő segítőársát veszi föl.

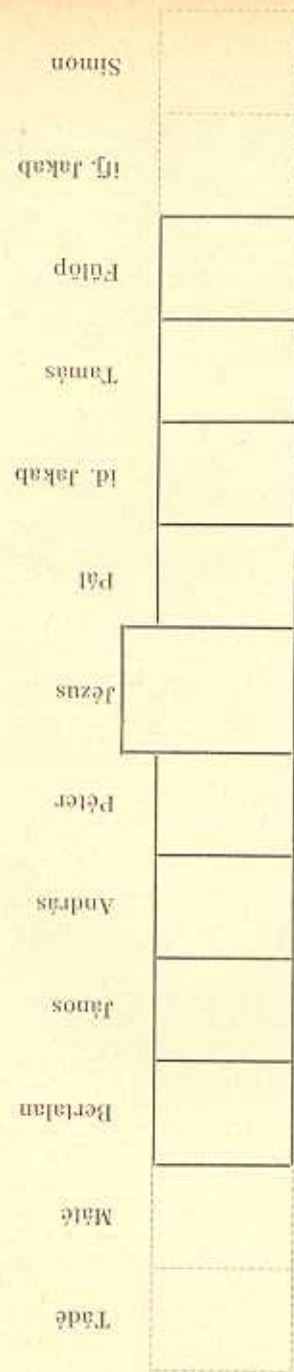
Ennélfogva annak az ötvösnek, a kinek az apostolok képeit koszorú alakban Jézus Krisztus képe mellé kellett raknia, a Szentírás és az egyházi törvény értelmében ily sorrendet kellett tartania: Jézus jobbra felől Szent-Péter, Szent-András, Szent-János, Szent-Bertalan, Szent-Máté és Szent-Tádé; Jézus balja felől: Szent-Pál, öreg Szent-Jakab, Szent-Fülöp, Szent-Tamás; ifjú Jakab és Simon. Tehát ha Szent-István e koronát feltette, homlokán Jézus, Péter és Pál, jobb halántékán András, János és Bertalan, bal halántékán öreg Jakab, Fülöp és Tamás, tarkóján pedig ifjú Jakab, Máté, Simon és Tádé képei látszottak.

Szabadítsuk fel már most magunkat teljesen az 1640 táján készült Szilveszter-bulla-hamisítvány minden befolyása alól, szabadítsuk fel a már előbb itt-ott gyökeret vert felfogástól, hogy kezdettől fogva mindenik magyar királynak Szent-István koronájával kellett magát megkoronáztatnia, szabadítsuk fel magunkat még az 1083-iki események hatása alól is és éljük magunkat bele az 1038-iki, Szent-István halálakor fenforgó állapotokba.

Szent-István koporsóját egy részről egy mély gyászba borult, elhagyatott özvegy, másrésztől egy esztelenül elbizakodott ifjú király vették körül. — Ez esztelenül elbizakodott király elégnek tartotta a maga szerencsését, fegyverét Magyarország meg-

¹⁾ X. 2—4.

²⁾ VI. 14—16.

Szent István koronája kiegyenesítve. — A hiányzó apostol-képek ..... sal jelezték.

tartására és épen nem törődött vele, ha nem is teszik az ő fejére Szent-István koronáját. A bánatos özvegy pedig mélységes kegyeletében és keservében oda akart tenni minden értékes s az elhunyt-nak kedves kincset férje holtteteme mellé. Biztosan tudjuk Szent-István özvegyéről, hogy elhunyt anyjának sírjára is oly értékes, oly díszes művű aranykeresztet küldött, hogy azt ma is drága kincsként őrizik a müncheni királyi palota Reiche Capellejében.¹⁾ Ki mert volna tehát ellenállani, midőn e kegyeletes özvegy azt követelte, hogy koronáját is temessék el elhunyt férjével, úgy sincs fia, a kit azzal gazdagíthatna!

Nincsen benne tehát semmi hihetetlen, hanem ellenkezőleg nagyon természetes dolog, hogy 1038-ban rá tették Szent-István-nak koporsóban nyugvó fejére a pápától küldött koronát és azt vele együtt eltemették.

A temetés alkalmával is a 4 utolsó apostolnak, Máténak, ifjú Jakabnak, Simonnak és Tádénak képei estek a halott tarkójára és így azok kerültek alulra. 45 évig viselték tehát e zománczos képek a fej súlyát, ezeket érte és rongálta a bebalzsamozott fejről leszivárgó olaj, sőt már a koporsónak a sírba való leeresztésekor is ezek szenvedtek legtöbbet.

Már most megint lépünk át gondolatban az 1083-ik évre. Állítsuk lelki szemünk elé azt a könnyekig megható jelenetet, midőn Szent-István sírjánál, az ő közbenjárására egy nyomorék gyermek Szent-László szemeláttára rögtön meggyógyul. A dicső hadvezér, a véres csatákban száz halált osztogató hős örömben könnyekre fakad, felkapja a gyermeket és az oltárhoz viszi.

Eltűnt ezzel minden kétség arra nézve, megilleti-e Szent-Istvánt a felmagasztalás! Felbontják tehát Szent-István sírját, kiszedték, ezüst-szekrénybe tették maradványait és az oltárra helyezték.

Hartvik egyházi férfiú és püspök léteire csak a szoros értelemben vett ereklyék, vagyis Szent-István testének maradványai iránt érdeklődött, s így csak azok kiszedéséről emlékezett meg. De a hős királynak és a jelenlevő magyar főuraknak nagy örömet szerzett az is, hogy a sírből ki kelt Szent-István koronája is! Igaz, hogy a 4 utolsó apostol képe elhomályosult és összetört,

¹⁾ Századok. 1901. 1018.

de így is megmaradt 9 kép azokból, a melyeket valaha Szent-István hordott.

Ezeknek is ereklyetartót kellett készíttetni, szépet, drágát, hogy méltó kerete legyen a szenttéavatott király egykori koronájának! Ennek mintegy alapjául, befoglalójául Szent-László felajánlotta a Dukasz-féle koronát. Ráforrasztották tehát a megmaradt zománczos képeket új, aranylemezekre, készítették ezekből két, egymást keresztező pántot és így beleillesztették azokat a Gyécse-féle koronába. A hiányzó apostol-képek adják annak nyitját, hol volt 1038-tól Szent-László idejéig Szent-István koronája s hogy nem szándékos összetördelés — mint Pauler gondolja — hanem a sírbatétel és sírfelbontás okozta, hogy az megrongálódott!

Nagyon igaz, tehát, a mit Czobor Béla a két korona összeillesztéséről már előbb hirdetett. «Valóságos ereklye számba mentek ezen (Szent-István koronájából megmentett) részletek, melyet a gondos foglalatú, filigranos ékítés gránátokkal és gyöngökkel való megrakása bizonyít. A Dukasz-féle korona tehát csak foglalat a pápai korona részleteinek, mely mint foglaltvány mindenkor nagyobb becsben tartatott. Meg azután mivel is lehet megokolni azt, hogy ugyanazon koronán Krisztus alakja kétszer fordul elő, egyszer a kereszt alakú pánton, másodszer a Dukasz-féle koronán, ha nem a kegyelettel, melynek ezt a pleonasmust meg lehet bocsátani, de a tervező művésznak bizonyára nem!»¹⁾

Mi még csak azt tesszük hozzá, hogy Szent-László a Dukasz-féle koronába való beillesztéssel kettős czélt ért el. Először Szent-István koronája méltó talapzatot, befoglalót nyert, másodszer a magyar szent korona nyitott koronából zárt lett.

Igy hirdette ezentúl Szent-István koronája, hogy a magyar nemzetet a keresztény nemzetek erkölcsi feje, a római pápa, felvette a keresztény nemzetek közé és ennél fogva az független mind a görög, mint a német (római) császártól!²⁾

¹⁾ Czobor: i. m. 62.

²⁾ Hozzá teszem még azt is, bár ezt épen nem vitatom, mert biztos adatom nincs, hogy véleményem szerint a mai szent korona tetején levő kereszt nem más, mint a melyet Szent István eltemetéséskor az ő kezébe tettek s épen azért később ezt is, mint ereklyét, Szent-István koronájával egyesítették akként, hogy azt a keresztpánt tetejére állították.

Nincsen helye, tehát semmi, Szent-István koronája iránt támasztott aggodalmak vagy kétségek. Szigorúan tudományos szempontból is tudjuk igazolni, hogy a magyar szent korona felső része nem más, mint Szent-István koronája! Nem szándékosan tördelték azt össze, hanem eltemették vele együtt és az eltemetéskor kivált a leeresztéskor, továbbá attól, hogy a tarkón levő képek 45 évig hordták a fej súlyát, rongálódott meg a 4, most hiányzó apostol-kép. Ezért kellett a megmaradtakat újra befoglalni, azért kellett a Dukasz-féle koronába keresztalakban beleilleszteni!

Igy lett tehát Szent-István koronája a magyar szent korona felső részévé.